

Merza József

Ezredvégi vallomás

(II. rész)

3. Pénz

Vannak olyan indikátorok, mutatók, amelyek látszólagos egyszerűségük ellenére sokat mondanak el az ember belsejéről. Amikor Istenről és küldetéséről beszélek, azt gondolhatják, hogy elvont, transzcendens, fennkölt kérdéseket tárgyalok, amikkel kapcsolatban nem illik pénzről beszélni. Ezzel szemben azt állítom, hogy azon hőmérők egyike, amely tájékoztat valaki lelki hevületéről, éppen maga a pénz, az illető pénzgazdálkodása. Hinni Istenben, a magunk fundamentalista módján annyi, mint el nem lopható erszényeket gyűjteni az égben. A jó fundamentalista tudja, hogy mit jelent ez, töri is magát, még akkor is, ha némely írásmagyarozó merkantilista cselekvésnek minősíti viselkedését. Égi betétünk magas állása azt tanúsítja, hogy hiszünk Jézus szavaiban, amelyek a visszavárás nélküli adakozásra ösztönöznek minket. Az ügylet megköthető tíz százalék alatt és felett, érdekből vagy önzetlenül, ezzel most ne foglalkozunk. Állapítsuk meg, hogy a pénztárca tartalmának csökkentése összefüggésben lehet azzal, hogy valaki – néha elég laposan – Istenre néz. Ad, mert gyengécske hite arra indítja. Költ erre és arra, mert küldetésének érzi nemcsak az alapvető karítást, hanem az ide-oda mozgást, eszközök, intézmények létrehozását, kapcsolatok építését és fenntartását is. Istenhit és küldetés egyértelműen süllyeszti földi monetáris mércénk szintjét és emeli az égiét. Ha tehát be akarok mérni egy embert, amennyire objektíven lehet, nem figyelek arra, hogy úszik-e a boldogságban vagy rettentően siránkozik, hanem elkészítem a „lázgörbéjét”, és annak tanulmányozásához fogok hozzá. A kardiogrammok tárgyilagossá és megbízhatóak. Bátorít az a tanítványoknak adott eligazítás, ami szerint nem az a fontos, hogy milyen szövegek kísérik a jótetteket, hanem maga a jótett a lényeg. Ezeket visszük életünk végelszámolására, ismeretelméleti és hittudománybeli nézeteink

hátterbe szorításával. Mi lehet az istenhit és küldetés meggyőző bizonyítása, ha nem az, hogy ezért örömeben valaki eladja mindenét – na jó – valamennyiét. Mivel Istennek nincs sem árudája, sem bankja, sem zálogháza, ezért ez a nagy eladás *embereknek* történő odaadásban valósul meg. Ha tehát önzetlen adakozót látok, akkor vagy istenhívőt látok, ha megadatott neki az istenhit ajándéka, vagy emberbarátot látok, aminek saját hitem szerint szintén örülhetek. Ugyanígy: egy közösség valódi hitének megítélésakor nem abból indulok ki, hogy halleluját kiáltanak-e, avagy keservesen ülnek a babiloni fűzfák alatt, hanem elkérem tőlük az adókimutatásukat, hogy megbeszéljük: kellően van-e kitöltve a nagy ellenőrzésre. Lássunk hát valamit mai közérzetünkéből!

„A pénz: legnagyobb vereségünk” – írja a 45 éves Vitányi. Nehéz problémánk – mondom én. Abban ugyanis – világnézeti különbségünk ellenére – egyformán gondolkodtunk, hogy a pénz majdhogynem erkölcstelen, megrontja az emberi kapcsolatokat, tehát az új világ felépítésében háttérbe kell szorítani. A kapitalista társadalom leírásából azt láttuk, hogy a pénzvilág különféle módon teszi adóssá az élni és boldogulni kívánó embert. „Willy, miért kellett most meghalnod” – kiáltja az ügynök felesége –, „hiszen végre kifizettük a házkölcsönt!” „Hányan voltak közöttünk” – közli Vitányi – „akik szuverén megvetéssel utasították vissza” (az akár érdekéért, akár örökségképpen) „felajánlott házat, és most a fejünket vernék a falba, amikor ugyanolyan házért, öröklakásért fizetjük a súlyos részleteket. ... Otthagytam egy jól szituált budai lakást, mert nehéz volt a közlekedés s nem akartam esténként-reggelként az ide-odautazgatással csökkenteni a mozgalmra szánt időt. Most öt buszmegállóval kijebből viselem a magántulajdon terheit.” ... „Amikor húsz év után társbérleti lakást szereztem, menthetetlenül el-

adósodtam” – mondja a közösségért dolgozó ember.

Bár az előző korszakban is lehetett futni a pénz után, az mégiscsak a több pénz utáni futás volt, nem kötelező. A szerény életre törekvő – nem feltétlenül keresztény – ember beérhette keresményével, s mindaddig biztonságban érezhette magát, amíg az üzemek kapuján hosszú lista jelezte az alkalmazni kívánt munkások fajtaikat. Dolgoztunk, fizetgettek, öt évvel nyugdíj előtt védett állatok lettünk. Kiszámítható volt az élet.

Ennek vége lett. Nemcsak az egyén vált azonnal elbocsáthatóvá és egy bizonyos kor felett végzetesen munkanélkülivé, hanem becsült, közhasznú intézmények léte is függővé vált alapítványi támogatások felhajtásától. Harmincegy évvel ezelőtt Párizsban egy mérnökkel vacsoráztam. Azt mondták, jó szakember, de átszervezés miatt felmondtak neki. Ötven éves elmúlt, elhelyezkedése reménytelennek látszott. Gomblyukában a becsületrend piroslott. „Ez sem segít” – mondta. Az ember mindig a helyszínen tanul a legtöbbet.

„Elit mindig volt és mindig lesz” – mondja a Parragh Rt. tulajdonosa. Neki ez legalább két szempontból fontos. Jézus viszont közölte velünk, hogy mindig lesznek szegények köztünk. Ez is tény. Amivel most baj van és lesz, az a két csoport aránya. A gazdagok nem fognak igazán segíteni, mert egy kritikus pontnál csúszdára kerülhetnek, a szegények pedig már régen ott vannak. A középréteg kapálózik, de a csúszásnak indult része még képes lehet arra, hogy ledobjon valamit az alatta lévőknél. Próbálkozunk sok mindennel. Van, aki 14-16 órát dolgozik és teljes egészségben kiszolgáltatót lesz munkaadójának. Más lemond a betegbiztosításáról, csak-hogy alkalmazást nyerjen. Keletje van, pontosabban: nehezen kapható kis lakás, mert az emberek spórolni akarnak lakbéren, közös költségen, fűtési számlán, biztosításon. Falunk tisztítják a régi kutat, hogy keve-

sebb vízért kelljen fizetni. Szabadulnak az olajkályháktól, újból felhasználják fűtésre a kukorica- vagy napraforgószarakat. Vállalkoznak, belevágnak ebbe-abba. Mindenki el akar adni valamit, minden szegény település falusi turizmusról álmodik. A városiak egy része falura, tanára költözik – változó sikerrel. A föld könyörtelen. Míg divatszakmákban tisztességtelenül nagy pénzek mozognak, hagyományos területeken biztos a tönkremenés.

Nem könnyű kiejteni a szegénységre buzdító szót. Akkor sem, ha sietve hozzátesszük, hogy nem úgy, nyersen, hanem inkább amúgy, irányultság szerint. Hiszen már Pál is figyelmeztette az embereket, hogy vigyázzanak, nehogy a buzgóságtól maguk is tönkremenjenek. Nos ez az a bizonyos dialektikus feszültség, másképpen dinamikus egyensúly, amelynek a fenntartása most több figyelmet kíván. Hiszen, drámai helyzeteket kivéve, szerezni kell, hogy adhassak, és annyit kell adnom, hogy – igényeim alapos megszorítása mellett – bele ne essem egy pénzügyi dugóhúzóba. Általános receptet, ezen kívül, nemigen fog adni senki. Nem tartom tehát anyagiasságnak bevételeim és kiadásaim ismételt ellenőrzését, erőim felmérését, hogy mindig legyen felesleges pénzem mások segítésére. Általában azt tartom irányadónak, hogy önfenntartók legyünk, mert ennek hiányában vagy lecsúszunk – ami egyenértékű azzal, hogy fenntartásra szorulunk –, vagy eleve úgy rendezük be életünket, hogy külső fenntartásra számítunk. Ez jöhet alapítványoktól, szerzetesrendtől, közösségtől, családtól, ámde mindenképpen függőséget jelent s kérdésessé teszi tevékenységünk valóban érdemszerző jellegét. A szülő gondolhatja azt, hogy gyermekei majd segítik öreg napjaiban. Vagy bejön, vagy nem. A közösségi tag bízhat a százannyiban. A valóság szerint vagy bejön, vagy nem. Egyedek megengedhetik maguknak a deficit utakat, egy közösség – pláne együtt élő vagyonszövetség – már nem. Különböző elősdiék leszünk. Egészen más arcot vág az az ember, akit Jézus nevében megajándékoznak, mint az, akitől Jézus nevében elkérnek valamit. A jelenlevők mindig kivételek.

Nagyon nehéz helyzetben vagyok, ezért óvatosságra törekszem. Vannak barátaim, akik gazdagnak neveznek, s ez kellemetlen érzés.

Keservebb ennél naponta négy-szer átmenni a Ferenciek terén koldusok, narkósok, alkoholisták, szélhámósok és kigyúrt álhajléktalanok között. Tényleg, sokkal gazdagabb vagyok, mint mások. Mondhatom azt, hogy én magam igénytelenül élek. Ezt mondja sok gyártulajdonos is. Mondhatom azt, hogy amim van, az másokért van. Mégis az enyém. Meg tudom indokolni: mit, miért, mikor használok. Nem győz meg. Hát ez a középosztályhoz tartozó keresztény értelmiségi megszokott vekengése, legyen szó akár pénzről, akár gyerekről, akár munkáról. Nem szeretnék sem áltökéletességre, sem könnyelműségre vetemedni, ezért jobb híján elfogadom a helyzetemet, nem tartom magam kiválónak, de szívtelennek sem, s visszatérő vizsgálódásaimat alkalmasnak érzem arra, hogy ha mód nyílik, javítsak karitatív grafikonom menetén. Jobb, ha az ember kevesebbet képzel a teljesítményéről. Talán hátrább húzódik a templomban.

Változnak az idők, a körülmények. Változnak a pénzkezelési technikák. Bankszámlák, bankkártyák, telebankok és elektronikus átutalások világában is érvényes azonban a tétel: szegények mindig vannak, segítsük őket. Ugye, ez eléggé ökumenikus, mi több, profánul humánus, még akkor is, ha né tán Isten- és hivatástudatból ered?

4. Politika

Sikerárgazat.

„Végre jót is hallunk” – mondhatná valaki. „Elvesztetted az ítélőképességedet” – csapná össze a tenyerét egy tájékozottabb ember. „Nem vagy sehol, ez neked a siker?” Pedig így van, bár elég hosszú az út, amíg ez világossá válik. Kezdjünk hozzá türelmesen, hiszen át kell futni az egész életemen. Kívülállónak fárasztó história lehet, de néhány tény felhasználhat a múlt kutatója.

„Te valójában politikus alkat vagy” – mondta ötven évvel ezelőtti évfolyamtársam, ma ismert strukturális nyelvész. Nem tett boldoggá ez az észrevétel, mert több tekintetben másnak képzeltem magam, de hát függetlenül az érzéseinktől, nem kár, ha későbbi haszon reményében tudomásul vesszük és megőrizzzük mások megjegyzéseit. Valóban korán találkoztam a politikával. Hamar olvasni tudó gyerekként, rendszeresen lecsaptam az apám által

hazahozott napilapra, az Új Nemzedékre. Mint sok más rokon lelket, vonzott a lapokról áradó nyomdafesték szaga. Magam előtt látom a fejléc jé betűjének a nagy U alá kanyarodó vonalát, s úgy emlékszem, hogy Saád Béla szerkesztette az újságot. Politikai ismereteimet azonban nemcsak innen, hanem a Képes Vasárnapból, később a Magyar Futárból, vagy a nagy, színes fényképeket hozó Signálból szereztem. Közölnöm kell a tájékozatlan olvasóval, hogy jobboldali, revansista, irredenta, németbarát sajtótermékekről van szó. Az elemi iskolai németórán németül imádkoztuk Papp-Váry Elemérné Hitvallását, elsős gimnazistaként, 1944 tavaszán, én mondtam az osztályban a március 15-i emlékbeszédet, amit osztályfőnököm kicsit megtoldott, hogy jobban kidomborodjon a „nagy szövetségesünk” oldalán folytatott harc. Mint kistisztviselői családban élő, jótanuló, sokat focizó gyerek, akinek a szülei nem hallgattak külföldi rádiót – később össze is gyűjtötték a készülékeket –, baloldali kapcsolatok híján csak azt érzékeltem, hogy lepecsételik a zsidó lakásokat, leltárba veszik holmijaikat és elviszik őket valahová. Két goromba szőnyegbombázás után a lakásunk sem repült a levegőbe, mert a fel nem robbant ágyúlövedék békésen feküdt az előszoba padlóján. A vasárnapi miséről kijövet megállapítottuk, hogy megjöttek az oroszok. Ágyújuk ott állt a Szent Anna-templom előtt. Néhány orosz tisztet elszállásoltak nálunk is, mi addig meghúztuk magunkat a fűtetlen kishálóban. Rendesen viselkedtek, apám megpróbált beszélni velük a Kárpátalján összeszedett ruszin tudásával.

Hozzáfogtunk az ujjáépítéshez. Mái is érzem a lapáttól feltört tanyeremet, mivel mi, diákok is segítettük betölteni a rendezőpályaudvaron éktelenkedő bombatölcséreket. Az iskolában egy ideig párhuzamos nevelés folyt. A demokratikusnak ígérkező rendben a helyét kereső egyház építgette ifjúsági szervezeteit, kongregációit. A jezsuita Cserjés Sándor vezetőképző tanfolyamot szervezett középiskolások részére. A záróünnepélyen Petőfi Sors, nyiss nekem tért című versét szavaltam, de hamarosan világos lett, hogy a sors nem nekem kíván tért nyitni, hanem az EPOSz, a NÉKOSz soraiból jött, vagy abba átment fiataloknak. Egy ideig még kétkimenetelűnek látszott

a helyzet, felvilágosító szemináriumokon is részt vettem, majd átalakult az iskolai osztály hierarchiája, és a minorita diákkollégiumban nevelkedett társam tanította nekünk a köztársasági indulót. Az iskolák államosításakor, a hitoktatás megszüntetésekor már volt bizonyos túróképeségünk. Az osztályfőnök széttépte a kérvényemet, de értettem, hogy mit csinál. Később, az iskola igazgatójaként, a nyílt utcán érte őt a szívroham. Az a hír járta, hogy lelkiismerete nem bírta el az elébe állított feladatokat. A Szovjetunióba mehettem volna tanulni, de nem mentem, mert ott nem engedélyezett a vallásosság. Maradt a hazai egyetem – Debrecen – a Mindszenty- és a Rajk-per, a szerzetesrendek elleni támadás és Kádár János letartóztatása után. Elhárított párttagság, utolsó kisközösségi év az 1952-es

nyári letartóztatásokig. Reménytelen próbálkozások 1–2 évig, majd ‘56 után ismét, de az istenesség – akárhogy is akartuk, a besúgást kivéve – bizony politikai állásfoglalás volt. Figyelte a Párt is, a politikai rendőrség is. A „nevelhető” címkével elégedélt az ember, de tudni kellett értékelni a váratlan jeleket, beszélgetéseket, adminisztratív húzásokat, amelyek – álcázottan is – világossá tették, hogy nem az uralkodó osztályban van a helyünk. A létező szocializmusban azonban meg lehetett élni a hitvallónak is. Volt aki a rádiójavítást tanulta ki, a másik mosógépszervízben dolgozott, a harmadik szállítómunkásnak ment, a negyedik kirakatmosással foglalkozott. A hitnek ára volt, meg lehetett fizetni. A buzgók börtönnel is fizettek, de ez nem mindig tőlük függött, hanem az ÁVH ültetési tervétől. Né-

hány konok embertől eltekintve mindenki kitapogatta, hogy hol húzódik az életében a hit és a politika elég határozatlan, de azért mindig létező határvonala, s lelkiismerete szerint igazodott hozzá. A végrehajtási intézeteket megjártak jó okkal hangsúlyozták, hogy nem politizálnak, nem is fognak politizálni, csak azt felejtették el, hogy az erről szóló bizonyítványt nem ők, hanem az illetékes szervek állítják ki. Az apolitikusság elég sikertelen jelzőnek bizonyult, mert egyeseket ismételten börtönbe, másokat az Opus Pacisba, ismét másokat a III/III-asok hálózatába vitt. De hát elfogadható korszakunkban buzgón ismételtgettük, hogy nem foglalkozunk politikával, csupán lelki életünket tartjuk karban.

A hatvanas évek vége felé elszemtelenedtünk. A biblikus elemzés, a vatikáni zsinat, a bel- és külföldi gondolati megújulás észlelhető jelei alapján újból mertünk kockáztatni, még ha tartani kellett is egy újabb el-lencsapástól. Ez azonban 72-ben másfelé irányult, s utána a nemzetközi egyezmények miatt nem lehetett szankciókat hozni a kics csoportok ellen. A katonáskodás elleni lelkiismereti tiltakozás azonban óhatatlanul politikai vizekre vitt, jóllehet a belügy tudta a legjobban, hogy nem politikaiak a gyökerei. Nem is a karhatalmat mozgósította, hanem az egyházi karokat és hatalmakat, akik tették azt, amihez 30 év alatt hozzászoktak. Mi is megszoktuk azonban a nyúzódást, és berendezkedtünk a kilátástalannak látszó, de lelkünk nyugalma megadó huzakodásra. A meglepő az volt, hogy váratlanul támogatóink akadtak. A nyolcvanas években felfedezett minket a demokratikus ellenzék, s így váltunk a másként gondolkodók egy csoportjává. Kétségtelen haszna volt a kapcsolatnak, hiszen nagyobb nyilvánosságot kaptunk, hírünk lett. Ellenfeleink szerint túl nagy is. Ellenzéki gondolkodókkal beszélgettünk, megjelentünk a Jurta Színházban, kapcsolatunk volt alternatív szervezetekkel, külföldi konferenciákra jártunk. Számon tartott minket az Amnesty International, a War Resisters International, megfigyelőik jelen voltak barátaink bírósági tárgyalásain is. Hálózatba kerültünk, tanácskozó tagok lettünk, kettőnk aláírása megtalálható azon az 1988. márciusában kibocsájtott felhíváson, amelyet 44 személy – Göncz Árpádtól kezdve Orbán Viktoron át, mondjuk, Lengyel Lászlóig – írt alá. Nem-

de csodálatos az ív a politikamentességétől az aktív politizálásig az emberi jogok zászlaja alatt. Persze, ez még hatalom nélküli politizálás volt, de 88-ban már kezdtek alakot öltetni azok a csomópontok, amik köré az addig nagyjából egységesen menetelő ellenzéki tábor csoportosulni fog. Még nem volt valóságos hatalom a pártcsírák kezében, de várható volt, látható volt ez irányú törekvésük. Novemberben volt az utolsó pillanat, amikor korrekten le lehetett szállni a hatalmi politika vonatáról. Mészáros András ösztönzésére akkor elmondtam a Jurta Színházban, hogy többé nem tudjuk követni sok kiváló barátunkat, mivel abból a szellemi örökségből, amit magukénak vallanak, hiányzik az erőszakot elutasító zsidó próféta, Jézus neve. Azt hiszem, időben meghozott döntés volt. Ennek híján ráfuthattunk volna az érvényesülés konstantini útjára, és jó kis lelkiismeretfurdalást szerezhattunk volna be magunknak. Ez a gond azonban – hála Istennek – nincs, legfeljebb azt állapíthattuk meg, hogy kevesebb támogatásra számíthatunk egykori harcostársak részéről. Neves politikusunk egy templom alapkövének letételénél közölte velem, hogy a hadkötelezettség eltörlésénél árnyaltan kell eljárni, hiszen mindez most már politikai alku tárgya. Államunk egyik mai, igen felső politikai vezetője egy előadás utáni kérdésemre azt válaszolta, hogy mindaz, ami nem is olyan régen a Bibó-kollégiumban történt, nagy kaland volt, a jelenben azonban felelősségteljes gondolkodásra és cselekvésre van szükség. „Adieu veau, vache, cochon” – mondta a szegény, álmódó Perrette. – „Les chateaux en Espagne se sont écroulés.” [„A légvárak összeomlottak.” – Szerk.] Mi azonban nem mondtunk semmit, csupán tárgyilagosságot, regisztráló szavakat, hiszen – szemléletünk szerint – a dolgoknak és a szövegeknek így *kellett* alakulniuk. A közjogi méltóságba nem álmódózással kerül az ember, hanem célszerű, – legyünk finomak – erőteljes cselekvéssel. Egyszerre nézünk új szövetségesek után és határoljuk el magunkat – talán ne beszéljünk cserbenhagyásról – régi szövetségeseinktől. El kell felejtenünk érdemes embereket, ha nem illenek bele az új helyzetképbe, s meg kell keresnünk azokat a megtisztítható férfiakat, akik kifehéritésük fejében készséggel rendelkezésre bocsájtják erejüket és tapasztalataikat. A negy-

ven prédikátor, a kellemetlen veterán mindig gondot jelent azok számára, akiknek – koruk folytán – van múltjuk. A fiatalság, persze, a jövő reménye.

Magam is eufórikus állapotba kerültem, amikor a Radnóti Miklós utcában dobogóra lépő, nyílt inges, lobogó hajú fiatal emberek szavait hallottam. Új Petőfit, márciusi fiatalokat láttam bennük, örültem, hogy megtalálhattam a bűnös apák után síkra lépő romlatlan nemzedéket. Mégiscsak él és megújul a magyar. Van civil kurázi, van erőszakellenes, demokratikus hajtás a reménytelenség évtizedei után.

Ami csak azt jelzi, hogy az ember javíthatatlanul optimista és elfelejtkezik arról, hogy a történelmet nem lehet amatőr módon csinálni. Az érettségi banketről mámorosan távozó fiatal emberek egy része már azon az éjjelen férfivé válik, s mi szépen visszazökkenhetünk a tárgyilagos történetírás megszokott keretei közé. Istenem, válni kell valakivé, Martin du Gard a megmondhatója, hogy mivé, hiszen ez minden fiatal vágya. Hogyan is lehetne külön utakról, erőszakmentes országlásról álmodni, ha maga az ország félvagy negyedszázadonként nagyhatalmi alkuk tárgya? Hogyan lehetne megőrizni ifjúságunk eszméit, ha felnőttként más égtájhoz kell igazodni? Semleges ország 56-ban, NATO-ország negyven évvel később! Ó, drága 56! Tetszenének elgondolkodni arról, hogy 56 után a mennybe ment volna-e ez az ország, vagy itt maradt volna Kelet és Nyugat között, és egy év múlva sóhajjal temették volna el a szent napokat a keserű emlékezet földjébe? Nagy októberi forradalmunk szépsége, hogy nem volt mód folytatni realpolitikai eszközökkel. „Akit az istenek szeretnek, fiatalon hal meg” – idézi Infeld a régi mondást.

Le kell zárni ezt a töredékekből álló témát, mert különben határtalanul folytathatom. Rendszerek jöttek és mentek, átéltem egy világháborút és egy forradalmat. Többször is belekerülhettem volna a politika sodrába, de hol az életkorom, hol a hitem, hol az ügyetlenségem, hol a józan eszem folytán azok közé kerültem, akiknek nincs sok pénzük, és hatalmuk is inkább csak önmaguk fölött van. Ezzel szemben sokféle barátom van, nincs ellenségem és gondtalanul fütyörészve, gyalogosan járom az erdei utakat. Siker. Öszülő fejjel is olvasom az újságokat, főleg a sorok közti

vagy azok mögötti részeket. Tudom, hogy semmilyen állam és semmilyen egyház nem köti polgárai, illetve hívei orrára kellemetlen ügyeit, tehát igazában csak kevés dolog ismeretes, gyakorta azok is rosszul. Ettől függetlenül azonban értem a politikát, tudom, milyen srófra jár a hatalomgyakorlók agya, tudom, hogyan teszi undokká a legjámorabb fickót is a mélyen átértett felelősség. Figyelem az időjárást, és igyekszem elkerülni a természeti katasztrófákat. Reálpolitikus vagyok, mert nem hiszek zászlók lobogtatásának, ideológiai ködösítéseknek, érzelmi, indulati ráhatásoknak. Siker. Mivel tudom, mily sok hatás alakítja egy ember életfelfogását, másoknak is megengedem, hogy elegendő okból változtassanak szemléletükön. Nem gazemberezek le azonnal mindenkit, aki másképp látja a dolgokat. Siker. Nem léptem és nem fogok belépni pártba, hogy pártlelkiismeretre cseréljem a magamét, nem tennék köztisztviselői esküt, hogy megkössön egy rezsim törvénye. Siker. Ugy politizálok, hogy építsek, s másokra – nem-építőkre – hagyom, hogy adót vessenek ki, elosszák a javakat a maguk elosztó igazsága szerint, időről-időre pedig megsemmisítsék az értékeket államérdek, nemzet, faj, vallás, katonai tömbök, általában nagy, szent igazságok nevében. Úgyis eljön a kicsinyek ideje, amikor a romokra lépnek, eltakarítják és ismét értékekké formálják azokat. Mesteremberek vagyunk, akik „tegnap még sírtunk ... s holnap már áldomást tartunk az új falakon”. Csak hát Kassák végleges optimizmusával szemben mi mindezek *ismétlődésében* hiszünk, örülünk a békének és aggódva latolgatjuk, hogy egy utolsó, nagy rombolás végén nem kell-e letennie tollát a Földről szóló történelem írójának. Lehangelő, de siker.

Már az is siker, hogy nem általános igazságokat akartam leírni, már az is siker, hogy csak egy ember életfilmjéből vágtam ki néhány kockát, amint elfutnak szeme előtt egy új évszázad felé zuhantában. Már az is siker, hogy töredéknek, holnap tán átalakítandóknak tekintem e sorokat, s meghagyom a jogot másoknak, hogy a hiányokra figyelmeztessenek. Már az is siker, hogy írás közben béke van bennem, még ha nem is vizsgálom, mennyire határozza meg nyugalmamat vallo-másaim első pontja.

(Folytatjuk)